

สภาพปัญหาการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนตำบลหนองสังข์
อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

THE STATE PROBLEM OF LOCAL HERB CONSERVATION OF NONGSANAL
SUB-DISTRICT COMMUNITY, ARANYAPRATHET DISTRICT,
SAKAEO PROVINCE

ผมหอม เชิดโกทา
Pomhom Cherdgotha

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

Doctor of Philosophy Program in Environmental Studies, Valaya Alongkorn Rajabhat University
under the Royal Patronage Pathum Thani Province

E-mail: pomhom07@gmail.com

Received:	April 18, 2019
Revised:	December 26, 2019
Accepted:	January 8, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพปัญหาการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อเพิ่มมูลค่าการเชื่อมโยงเครือข่ายตลาดของชุมชน ในตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนชุมชนและนักวิจัยชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ประธานกลุ่มต่าง ๆ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ เจ้าหน้าที่ของรัฐใน องค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ และสมาชิกองค์การบริหารส่วน ตำบลหนองสังข์ ผู้นำชุมชนผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 32 คน โดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีส่วน ร่วมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พืชสมุนไพร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และประเด็นคำถามในการประชุม การเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน ประชาชนที่เป็นตัวแทนครัวเรือนและกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน โดยการสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาจัดหมวดหมู่และเปรียบเทียบความเหมือนความต่าง เพื่อจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านชุมชนตำบลหนองสังข์ เกิดจากคนในชุมชนไม่มีการผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพรพื้นบ้านจากบรรพบุรุษและไม่มี ความรู้เรื่องสมุนไพร ชนิดของพืชสมุนไพรสรรพคุณและการใช้ประโยชน์ ชาวผู้ให้ความรู้ที่มีความรู้ จริงและการสนับสนุนการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรเพราะสมุนไพรจะได้มาจากป่าธรรมชาติ แต่ชุมชนมี การบุกรุกมีการตัดไม้ทำลายป่าอย่างต่อเนื่องมีผลทำให้สมุนไพรในชุมชนลดน้อยลงหรือบางชนิดก็สูญ

หายไปและหายากขึ้นจากปัญหาดังกล่าวพบว่าชุมชนต้องการให้มีการอบรมความรู้เรื่องสมุนไพรและสรรพคุณ และการใช้ประโยชน์วิธีการปลูกและเพิ่มมูลค่าการเชื่อมเครือข่ายตลาดผู้ซื้อสมุนไพร

คำสำคัญ

สมุนไพร การอนุรักษ์พืชสมุนไพร ผักพื้นบ้าน

ABSTRACT

The objective of this research were to study state problem of folk herbs conservation to increase add value on community network link in Nongsung Sub-District, Aranyaprathet, District, Sakaeo Province, data were communities representatives, communities researchers, local sages, group leaders, elder ages group, communities enterprise groups, health promotion hospital director, chief executive and members of sub district administration organization Nongsung and chief of village headman total 32 peoples. Purposive sampling from relevant participants preserving herbs The instruments consisted of unstructured and structured interview forms, meeting questions, data collection from community leaders, citizens representing households and community elder ages group by interviewed and group meeting, data analysis by group categorize compare the conformity and non-conformity to comply with the objective.

This research found that the problem of herb conservation was not inheritance of knowledge folk herbs from ancestors. The traditional knowledge of folk herb was lost from communities and no propagation of herb because it was from forest. On the other hand, the deforestation from communities was occurred. Therefore, training course was needed from communities that consist of herb, utilization, and valuable the community market network.

Keywords

Herb, Herb Conservation, Vegetables

ความสำคัญของปัญหา

ในอดีตผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยมักจะต้องพึ่งพาการรักษาพยาบาลแบบดั้งเดิมที่มีการเรียนรู้ต่อกันมา คือ การรักษาด้วยสมุนไพร อาจเป็นเพราะว่าการคมนาคมในตอนนั้นยังไม่สะดวก อีกทั้งสถานบริการสาธารณสุขอยู่ห่างไกลหรือมีไม่เพียงพอ ถึงแม้ในปัจจุบันการแพทย์แผนปัจจุบันจะมีการพัฒนามากขึ้นหรือมีสถานบริการสาธารณสุขที่เพียงพอ แต่บุคคลในท้องถิ่นก็ยังคงนิยมใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ควบคู่ไปกับการรักษาโรคโดยแพทย์แผนปัจจุบัน การใช้พืชสมุนไพรในสมัยโบราณนั้นเห็นการใช้สืบทอดเนื่องกันมา ในการลองใช้ครั้งแรกบางครั้งก็ได้รับอันตรายบางครั้งก็ได้ประโยชน์เมื่อพืชชนิดใดมีพิษทำให้ได้รับอันตรายหรือพืชชนิดใดมีประโยชน์ก็จะจดจำเอาไว้บอกเล่าสืบทอดกันมาตั้งแต่

บรรพบุรุษจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การใช้พืชบางชนิดได้นำเอาความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความศักดิ์สิทธิ์และ
อภินิหารมาเกี่ยวข้องด้วย เช่น พืชที่มีกลิ่นเลี้ยวรูปร่างคล้ายบอลลอนอย่างพวกโหงงเทงก็ใช้รักษาโรคที่เกิด
กับกระเพาะปัสสาวะ พืชที่มีสีแดง เช่น ผ่าง ดอกคำฝอย ใช้เป็นยาบำรุงโลหิต เป็นต้น พืชสมุนไพรที่
นำมาใช้เป็นยารักษาโรค บางครั้งก็ใช้ส่วนต่าง ๆ ของพืชเพียงชนิดเดียวหรือหลายชนิดรวมกัน ผู้ที่มี
ความรู้ความสามารถในการรักษาโรคโดยใช้พืชสมุนไพรก็คือหมอยาพื้นบ้านซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้
มาจากบรรพบุรุษ หมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่มักเป็นผู้สูงอายุ ประกอบกับผู้ที่จะมาสืบทอดความรู้ก็ลด
น้อยลงทุกที เพราะเด็กและเยาวชนสมัยใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรเท่าไรนัก
จึงน่ากังวลว่าความรู้อันมีค่าเหล่านี้จะสูญหายไปพร้อมกับกาลเวลา (Sookho, 2008)

พืชสมุนไพร เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ ที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้เป็นประโยชน์ เพื่อการรักษา
โรครักษาไข้เจ็บตั้งแต่โบราณกาลแล้ว เช่น ในเอเชียก็มีหลักฐานแสดงว่ามนุษย์รู้จักใช้พืชสมุนไพรมากกว่า
6,000 ปี แต่หลังจากที่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ มีการพัฒนาเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีการสังเคราะห์ และ
ผลิตยาจากสารเคมี ในรูปที่ใช้ประโยชน์ได้ง่าย สะดวกสบายในการใช้มากกว่าสมุนไพร ทำให้ความนิยม
ใช้ยาสมุนไพรลดลงมาเป็นอันมาก เป็นเหตุให้ความรู้วิทยาการด้านสมุนไพรขาดการพัฒนา ไม่
เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ในปัจจุบันทั่วโลกได้ยอมรับแล้วว่าผลที่ได้จากการสกัดสมุนไพร ให้คุณประโยชน์
ดีกว่ายา ที่ได้จากการสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ประกอบกับในประเทศไทยเป็นแหล่ง
ทรัพยากรธรรมชาติ อันอุดมสมบูรณ์ มีพืชต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสมุนไพรได้อย่างมากมายนับหมื่นชนิด ยิ่งชาติ
ก็แต่เพียงการค้นคว้าวิจัยในทางที่เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นเท่านั้น โดยในหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทย
ต้องสูญเสียงบประมาณด้านการสาธารณสุขในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสียไปกับการ
รักษาโรคด้วยวิธีการทางการแพทย์สมัยใหม่ จากข้อมูลกระทรวงสาธารณสุขในปีงบประมาณ 2551
ชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณให้กับกระทรวงสาธารณสุขมีมูลค่าถึง 142,192 ล้าน
บาท เนื่องจากเป็นการรักษาแบบการแพทย์แผนตะวันตกและตะวันออกจึงต้องสิ้นเปลืองงบประมาณไป
กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่น่าเข้ามา (Tangthong, 2007)

พืชสมุนไพรหรือผักพื้นบ้านมีประโยชน์ต่อสุขภาพ เช่น จันทน์ผารางจืด มะรุม ใบบัวบก ว่านหาง
จรเข้ ย่านาง เป็นต้น โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกมีการใช้สมุนไพรรักษาสุขภาพอย่างแพร่หลาย
เพราะมีพืชสมุนไพรกระจายอยู่เต็มพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดสระแก้ว ประชาชนใช้สมุนไพร
เพื่อสุขภาพในวิถีชีวิตในรูปของการรับประทานเป็นอาหารและยาโดยการนำมาต้มรับประทาน
ใช้ทา ประคบ ตำแล้วพอกแก้ฟกช้ำ บวมเคล็ดขัดยอก โดยมีปราชญ์ท้องถิ่นที่เป็นหมอยาพื้นบ้านเป็นผู้
รวบรวมด้วย สุธธยา โดยหมอยาพื้นบ้านที่ยังคงหลงเหลืออยู่ (Intarathep, Sripuna and Cherdgotha,
2017) แต่เนื่องจากในปัจจุบันชุมชนส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญในการใช้พืชสมุนไพรเพื่อเป็นอาหาร
บำบัดโรค และคนรุ่นหลังขาดความรู้ความเข้าใจในการรับประทานผักพื้นบ้านเป็นยา รวมทั้งการอนุรักษ์
พืชสมุนไพรพื้นบ้าน ทั้งนี้ประเทศไทยมีวิวัฒนาการแพทย์แผนไทยและการใช้สมุนไพรเป็นยาพื้นบ้าน
สืบเนื่องกันมานาน ในอดีตมนุษย์รู้จักการนำเอาสมุนไพรที่อยู่ในป่ามาใช้เป็นยารักษาความเจ็บปวด
โรครักษาต่าง ๆ รวมถึงการส่งเสริมสุขภาพอนามัยทำให้มนุษย์มีการดำรงชีวิตอยู่แบบพึ่งพาธรรมชาติ
มีความรอบรู้ถึงวิธีการใช้สมุนไพร และประโยชน์ของสมุนไพร

ตำบลหนองสังข์ อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอรัญประเทศ อยู่ห่างจากอำเภอรัญประเทศ
ประมาณ 14 กิโลเมตร ตำบลหนองสังข์มีพื้นที่เป็นที่ราบและพื้นที่ราบสูง ดินกรวดปนทราย

มีที่สาธารณะในตำบลเหมาะที่จะเลี้ยงสัตว์ สภาพดินในส่วนที่เป็นที่ราบเหมาะสมที่จะทำนา ทำสวน ส่วนที่ราบสูงเหมาะที่จะปลูกพืชไร่ ในพื้นที่บางหมู่มีแหล่งน้ำเหมาะสำหรับการทำเกษตร ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ จังหวัดสระแก้ว เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ทำให้ความสนใจในการเก็บรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรตั้งแต่วิธีการปลูก การใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์พืชสมุนไพรในท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้นของการที่จะรวบรวมข้อมูลพืชสมุนไพรต้องทำการศึกษาความต้องการของชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการอนุรักษ์พืชสมุนไพรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนการบริหารจัดการและขยายผลการพัฒนาต้นแบบการจัดการการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน ในตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

การอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว มีสภาพปัญหาอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษาสภาพปัญหาการอนุรักษ์พืชสมุนไพรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้ดำเนินการในพื้นที่ตำบลหนองสังข์และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่เป็นครัวเรือนในชุมชนตำบลหนองสังข์ ผู้นำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาคีในพื้นที่และผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์จำนวน 6,803 คน

1.2 กลุ่มเป้าหมายของงานวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ข้อดังนี้ คือ

1.2.1 ตัวแทนชุมชน จำนวน 8 คน และนักวิจัยชุมชนจากหมู่บ้านในตำบลหนองสังข์ จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน โดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาต้นแบบการจัดการในการอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้านเพื่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมชุมชนในตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

1.2.2 ตัวแทนของชุมชนผู้มีความรู้เรื่องสมุนไพรพื้นบ้านจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น 2 คน ประธานกลุ่มต่าง ๆ จำนวน 3 คน กลุ่มผู้สูงอายุ 5 คน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คนเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์คุณค่าของสมุนไพรพื้นบ้านโดยการสัมภาษณ์การถ่ายภาพ สัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุน

ทางสังคมภูมิปัญญาวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่ทรงคุณค่านำไปสู่การพัฒนาสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมชุมชนในระบบนิเวศชุมชนตำบลหนองสังข์

1.2.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐในชุมชน นายกและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ 1 คน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ 1 คนเจ้าหน้าที่ของรัฐในองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ 3 คน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสังข์ 3 คน ผู้นำชุมชนผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 8 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 คน จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 17 คน เพื่อกำหนดแนวทางโดยการประชุมกลุ่มเพื่อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ความหลากหลายชีวภาพของสมุนไพร ทำให้เกิดแนวทางพัฒนาต้นแบบการจัดการในการอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้านเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ตำบลหนองสังข์

2. เครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง พิจารณาความเหมาะสมของข้อความความสอดคล้องของข้อความกับนิยามที่กำหนดไว้และความเที่ยงตรง (Validity) แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item-objective Congruence) การคัดเลือกข้อความผู้วิจัยดำเนินการโดยพิจารณาเฉพาะข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป ผล คือ ทุกข้อได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.8-1.00 นำไปใช้ได้ ประเด็นคำถามในการประชุมการมีส่วนร่วม เพื่อสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นปัญหาในการอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้านและใช้ประโยชน์คุณค่าจากพืชสมุนไพร

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษาแนวทางจากเอกสารงานวิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยการประชุมและการสัมภาษณ์ ซึ่งใช้เครื่องมือช่วยในการศึกษาและเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาจัดหมวดหมู่และเปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง เพื่อจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการอนุรักษ์พืชสมุนไพรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบว่า ตำบลหนองสังข์มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบและพื้นที่ราบสูง ดินกรวดปนทราย มีที่สาธารณะในตำบลเหมาะที่จะเลี้ยงสัตว์ สภาพดินในส่วนที่เป็นที่ราบเหมาะสมที่จะทำนา ทำสวน ส่วนที่ราบสูงเหมาะที่จะปลูกพืชไร่ ทำไร่มัน ไร่อ้อยเพราะจังหวัดสระแก้วมีโรงงานน้ำตาลจึงมีการสนับสนุนให้ชุมชนปลูกอ้อยกันเป็นจำนวนมาก ชุมชนจึงไม่ให้ความสนใจด้านการปลูกพืชสมุนไพร ซึ่งต่างจากเมื่อในอดีตการสาธารณสุขของประเทศยังไม่เจริญเท่าที่ควร เมื่อชาวบ้านมีอาการเจ็บป่วยจึงใช้พืชสมุนไพรในการรักษา โดยการเข้าไปหาหมอยาท้องถิ่นให้ช่วยรักษาให้ หมอยาในอดีตจึงมีความสำคัญในชุมชนมากดังนั้นปัญหาการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนใน ตำบลหนองสังข์ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว มีปัญหาดังต่อไปนี้

1) ปัญหาคนในครัวเรือนออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านและทิ้งให้ผู้สูงอายุและเด็กขาดการดูแลเอาใจใส่ ผู้สูงอายุจึงเป็นโรคเบาหวานมากขึ้น ทำให้ขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านจากบรรพบุรุษไม่มีความรู้เรื่องสมุนไพร

2) ปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง มีผลทำให้สมุนไพรมนุษย์น้อยลงหรือบางชนิดก็สูญหายไป เนื่องจากขาดความสมดุลทางธรรมชาติ สมุนไพรในชุมชนหายากขึ้น เพราะสมุนไพรจะได้มาจากป่าธรรมชาติ

3) ปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้ในการเกษตร อ่างเก็บน้ำเดิมไม่สามารถกักเก็บน้ำได้และน้ำในหนองประจำหมู่บ้านลดลงในฤดูแล้ง น้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดสำหรับการปลูกพืชสมุนไพรขาดแหล่งน้ำสะอาดที่เหมาะสมแก่การปลูกพืชสมุนไพรฝนแล้งตกไม่ตรงตามฤดูกาล เกิดการแห้งแล้งขาดน้ำต้องอาศัยน้ำในแม่น้ำลำคลอง หนองบึง คู หรือน้ำบาดาล การให้น้ำต้องมีเพียงพอสม่ำเสมอ

4) ปัญหาด้านการปลูกพืชสมุนไพรไม่มีผู้ให้ความรู้ในการปลูกพืชสมุนไพรที่มีความรู้จริงและสภาพของดินไม่เหมาะสมกับการปลูกสมุนไพรเพราะระบบการระบายน้ำในดินไม่ดีเท่าที่ควร ดินแข็งแน่นทึบ ทำให้รากของพืชสมุนไพรดูน้ำเพื่อไปเลี้ยงลำต้นรับน้ำไม่เพียงพอ

5) ปัญหาเรื่องดินเพื่อใช้ในการปลูกสมุนไพรมีส่วนสำคัญ ดินในตำบลหนองสังข์เป็นดินที่ปนเปื้อนด้วยสารพิษเนื่องจากชุมชนมีอาชีพทำไร่ มัน ไร่ อ้อย และดินเพื่อใช้ในการเพาะปลูกมีลักษณะเป็นดินกรวดปนทรายทำให้รากของสมุนไพรไม่สามารถชอนไชหาอากาศได้ดี สมุนไพรบางชนิดมีรากมากจึงไม่สามารถเกาะยึดทรงลำต้นได้ ทำให้โค่นล้มง่าย ดินที่เหมาะสมกับการปลูกสมุนไพรต้องเป็นดินที่ร่วนซุย

6) ปัญหาการสนับสนุนพันธุ์พืชสมุนไพรและการขยายพันธุ์เพราะไม่มีหน่วยงานใดให้การสนับสนุนให้ความรู้เรื่องการเลือกสายพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่และเป็นที่ต้องการของตลาด ยังไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปให้การสนับสนุนด้านเครือข่ายการตลาด

ภาพที่ 1 การประชุมกลุ่มตัวแทนเพื่อสรุปปัญหาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและชุมชน

ภาพที่ 2 ประชุมและลงพื้นที่สำรวจความหลากหลายของพืชสมุนไพรในชุมชน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสภาพปัญหาชุมชนตำบลหนองสังข์ในการอนุรักษ์พืชสมุนไพร พบว่า ตำบลหนองสังข์มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบและพื้นที่ราบสูง ดินกรวดปนทราย สภาพดินไม่เหมาะในการปลูกพืชสมุนไพร เมื่อในอดีตการสาธารณสุขของประเทศยังไม่เจริญเท่าที่ควร เมื่อเวลาเจ็บป่วยใช้พืชสมุนไพรในการรักษา โดยหมอยาท้องถิ่นรักษาให้ หมอยาในอดีตจึงมีความสำคัญในชุมชนมากแต่ปัจจุบันชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จึงไม่ให้ความสนใจพืชสมุนไพรเพราะขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพรพื้นบ้านจากบรรพบุรุษ ดังนั้น ชุมชนจึงไม่มีความรู้เรื่องสมุนไพรและขาดผู้ให้ความรู้ในการปลูกพืชสมุนไพรที่มีความรู้จริงในพื้นที่และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองสังข์ มีระบบดูแลสุขภาพแผนปัจจุบันที่เป็นทางเลือก และยังมีกรบุงกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่องทำให้พื้นที่ป่าลดลง มีผลทำให้สมุนไพรลดน้อยลงบางชนิดสูญหายไปยังไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้าส่งเสริมให้ความรู้แก่ชุมชนในการปลูกพืชสมุนไพรชนิดที่เป็นที่ต้องการของตลาดและสนับสนุนด้านเครือข่ายการตลาด เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน ในตำบลหนองสังข์อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Atthasit (1992) กล่าวว่า การยืนยันว่าแนวคิดการอนุรักษ์สมุนไพรไทยอายุวัฒนะ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในการวิเคราะห์และทำอย่างเข้าใจวิธีการอนุรักษ์สมุนไพรไทยของประชาชนในชุมชน ที่มีลักษณะเป็นองค์กรวมโดยมีคนเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นไปที่คนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพร เป็นวิธีการที่เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจในการอนุรักษ์ ซึ่งในปัจจุบันชุมชนตำบลเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ได้ค้นพบตนเองที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพร สามารถทำเป็นอาชีพในการผลิตสมุนไพร จนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง แม้บางครั้งมีลูกหลานทำงานภาคอุตสาหกรรม แต่ก็มีส่วนอาจกลับมาทำอาชีพนี้เมื่อถึงวัยอันควรเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวอย่างมีความสุขและสอดคล้องกับ Soodchareon (2010) ได้ศึกษาการประเมินคุณประโยชน์ผักและสมุนไพรพื้นบ้านจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่าผักและสมุนไพร ที่ปลูกในจังหวัดสมุทรสงครามไว้เพื่อแปรรูป ภาครัฐจะเน้นด้านมาตรฐานการผลิต ส่วนภาคประชาชนจะเน้นการกล่าวอ้างสรรพคุณ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ ผักท้องถิ่นบางชนิด เช่นชะคราม มีศักยภาพที่สามารถแปรรูปเป็นอาหารเพื่อสุขภาพได้ และพืชที่ปลูกได้ในหลายพื้นที่ในประเทศ เช่น ยอ รางจืด และพลู ให้คุณค่าทางโภชนาการสูงเช่นกัน เมื่อปลูกในจังหวัดสมุทรสงครามและสอดคล้องกับ

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย เรื่องสภาพการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนตำบลหนองสังข์ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานวิจัย

1.1 ควรมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้าน โดยกำหนดเป็นนโยบายของการปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2 ควรมีการดำเนินการอนุรักษ์ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น โรงเรียน วัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

1.3 มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พืชสมุนไพร
ที่หายากในรูปแบบของสวนสมุนไพรอย่างเป็นระบบโดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรดำเนินการวิจัยด้านการขยายพันธุ์สมุนไพรสำหรับสมุนไพรหายากและกำลัง
จะสูญพันธุ์

2.2 ควรดำเนินการวิจัยด้านพืชผักสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ของแต่ละชุมชนในการ
อนุรักษ์และขยายพันธุ์

2.3 ควรดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านสมุนไพรสร้างมูลค่าให้กับสมุนไพร
โดยการจัดการในระบบรัฐวิสาหกิจชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง
เสริมสุขภาพ (สสส.) ประจำปีงบประมาณ 2561 และการสนับสนุนของคณะผู้บริหาร มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งผู้วิจัยและคณะขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้
 ณ โอกาสนี้

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมในบทความวิจัยทุกท่านทั้งที่กล่าวมาแล้วและ
ไม่ได้กล่าวมาแล้วในที่นี้และขอขอบพระคุณคณาจารย์และผู้มีพระคุณที่เคยให้ความรู้และประสบการณ์
ทางวิชาการและงานวิจัย จนทำให้สามารถทำบทความวิจัยได้สำเร็จเรียบร้อยและเกิดประโยชน์
ต่อท้องถิ่นและวงวิชาการไทย

References

- Atthasit, R. (1992). *khunnasombat læ phruttkam khōng mō phūmbān nai chumchon* [Qualifications and and behavior of the folk healer in communities]. Satharanasuk Satharanasuk Prithas.
- Intarathep, S., Sripuna, S., & Cherdgotha, P. (2017). *saphāp panhā læ næōthāng phatthanakān thāithōt phūmpanya kānchai samunphrai phūmbān nai kāndārong chīwit thī pen mit kap singwæt lōm nai chumchon chāngwatsakæo* [State problem and development guidelines of knowledge transfer an environmentally friendly the use of folk herbs in life in Sakaew province communities: Valaya Alongkorn Ratchabhat University]. *Research and Development Journal*. 12(2), (May-August 2017).
- Soodchareon, Y. (2010). *kānpramōēn khunnaprayōt phak læ samunphrai phūmbān chāngwat samut songkhram* [Assessing benefits folk vegetables and herbs Samut Songkhram Province]. Faculty of Science and Technology.

- Sookho, T. (2008). **kānsamruāt phūt samunphrai thī chāo kariāng chai Na tambon bān chān lāe chāem luang ‘amphoē mæ chāem chāngwat Chīang Mai** [Survey of medicinal plants used by Karen people at Ban Chan and Jam Luang Sub-districts, Mae Chaem District, Chiang Mai Province]. Suansunundha Rajabhat University.
- Tangthong, J. (2007). **phūt samunphrai nai witthayākhēt bān yāng nōj** [Herbs in Ban Yangnoi Campus] Ubon Ratchathani: Rajabhat Ubon Ratchathani University.